

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een atend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

In dit nummer:

KERKELIJK LEVEN

21

A. de Snoo

Als een briesende leeuw

MEDITATIEF

25

Jt. Janssen

God in de gemeente

WANDELEN MET GOD

26

B. Luiten

De rustdag, het
verdedigen waard?

ACHTERGRONDEN

28

A.N. Hendriks

De Heilige Geest
en de opstanding
van het vlees 2

SAMENLEVING

31

G. Glas

Samenleven in het
interactieve tijdperk

en verder...

Meegelezen

KERKELIJK LEVEN / A. de Snoo

ALS EEN BRIESENDE LEEUW

De Wadden zijn *leuk* voor een paar weken *vakantie*.

Ze zijn niet geschikt als exclusief woonoord voor gereformeerden. Want wel leert de Schrift ons, dat wij de wereld niet gelijkvormig moeten worden (Rom. 12 : 2), maar dat is nog iets anders dan je van de wereld afzijdig houden.

De Here heeft ons zelf een plaats gegeven in deze wereld,

Onze Helland heeft gebeden: 'Ik bid niet, **dat** Gij hen uit de wereld wegneemt' (Joh. 17 : 15). En *als* Paulus in 1 Kor. 5 mei het oog **op** de heiligheid van Gods gemeenfe oproept tot het verbreken van de omgang met wie **in de gemeente** in zonde leven, voegt hij er meteen aan toe: het gaat hier natuurlijk niet over zondaars in **het** algemeen, want dan kun je wel uit de wereld gaan!

We leven niet op een eiland. We zijn geroepen christenen te zijn midden **in deze wereld**. In hoeverre lukt ons dat zonder toch besmet te raken met de wereld?

Dr. Hijme Stoffels, universitair docent godsdienst-sociologie aan de Theologische Faculteit van de Vrije Universiteit in Amsterdam, deed hier onderzoek naar. Een paar weken geleden verscheen het resul-

taat daarvan in het boek *Als een briesende leeuw met als ondertitel Orthodox-protestanten in de slag met de tijdgeest*. Achterop het boek lezen we: 'De auteur gaat in deze studie na hoe orthodox-protestan-

ten van diverse pluimage de moderne samenleving ervaren, hoe zij hun eigen positie **daarin** definiëren en hoe zij de slag met de "tijd-geest" denken te leveren. Slagen zij erin hun identiteit te handhaven of zullen zij zich langzamerhand **aanpassen aan moderne ontwikkelingen**? Aan de hand van een analyse van orthodox-protestantse geschriften en van enquête-gegevens uit de afgelopen dertig jaar **poogt** de auteur op deze vragen een antwoord te geven.

Binnen het huidige Nederlandse orthodox-protestantisme onderscheidt dr. **Stoffels** drie organisatorische kernen: de **bevindelijk-gereformeerde kern**, de **vrijgemaakt-gereformeerde kern** en de evangelisch-reformatorische kern.

KERNREDACTIE:

PROF. DR. M. TE VELDE,
DRS. G.J. VANMIDDELKOOP.

OVERIGE REDACTIELEDEN:

DRS. R. TER BEEK, DRS. B. BOS,
DRS. A.L.Th. DE BRUIJNE, DRS. B. LUITEN,
PROF. DR. C.J. DE RUIJTER,
DS. A. DE SNOO.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. C.J. HAAK,
J.M. DE JONG, DRS. J. SMELIK,
DRS. H. VELDMAN.

REDACTIE-ASSISTENT:

W.L. M. GRAAFF, Wortmanstraat 138, 8265
AG Kampen, Tel. (038) 3331201.

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:
De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA te Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.,
Postrekening 406040 t.n.v.,
De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA
Goes. Tel. (0113) 215591.

ABONNEMENT:

f 85,75 per jaar; f 46,25 per halfjaar; studenten f 70,25 per jaar (binnenland). Buitenland: f 144,50 per jaar (zeepost).

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingstermijn (opzegging van jaarabonnement vóór 1 november, van een halfjaarabonnement vóór 1 juni).

Losse nummers f 1,95 (excl. porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij de Stichting Bralectah. Tel. (0521) 515946.

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,84 per mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

ISSN 01655191

Genoeg reden om van dit onderzoek nader kennis te nemen.

Hoe **kijkt** een 'buitenstaander' tegen ons aan?

Vreemde ogen zien vaak scherp.

Herkennen we het beeld of ervaren we het als een vertekening?

Wat **kunnen** we, in dat geval, doen aan **juiste** beeldvorming?

Kortom: wat valt er van een studie als deze te leren?

Laat ik **mogen beginnen** met een overzicht van de inhoud.

Orthodox en modern

In de inleiding vertelt de auteur waar hij nieuwsgierig naar **was**. Sinds de zestiger jaren zijn we **massaal** het tijdperk van de **moderniteit** binnengetrokken. Zuilen wankelden en stortten grotendeels in. Nederland is in snel tempo geseculariseerd, verwereldlijkt. Volgens veel sociologen **zal** dat binnen afzienbare tijd ook het orthodox-protestantisme de das om doen. **Stoffels** kijkt daar wat anders tegen aan. Hij schrijft de opmerkelijke zin: 'De recente opbloei van *fundamentalistische* stromingen binnen de wereldgodsdiensten wijst in ieder geval niet op een spoedig wegebben van orthodoxe, antimoderne vormen van religiositeit' (cursivering van mij, AdS). Het verbaast **Stoffels** dat juist in deze zelfde tijd van secularisatie de **orthodox-protestanten** geducht van zich hebben doen spreken, **bijvoorbeeld** op het gebied van de media, de politiek, het onderwijs, de gezondheidszorg, de hulpverlening en vooral de moraal. Het **kon** met die voorspelde ondergang ook van het orthodox-protestantisme in Nederland best nog **wel** eens meevallen.

In hoofdstuk 1 worden de begrippen orthodox en modern nader bekeken.

Orthodoxe mensen zijn niet op zoek naar de waarheid. Ze achten haar **gegeven** en in principe voor alle tijden en alle plaatsen geldig. Tegenover orthodox staat liberaal of vrijzinnig met als kenmerkende punten leervrijheid, gewetensvrij-

heid en individuele autonomie (je bepaalt zelf **wat goed** of kwaad is). Dit liberale denken is sterk bevorderd door de overgang van een traditioneel-agrarisch samenleving naar een moderne, industriële samenleving. Een **samenleving** die gekenmerkt wordt door:

- vooruitgangsgeloof
'Natuurrampen ziet men niet meer als een **straf** of een waarschuwing van God. De uitvinding van **kunstmest** maakt het gebed om een geslaagde **oogst** minder **noodzakelijk**. In de medische wetenschap kan men de **pretentie** koesteren 'beter dan God' te zijn.'
- pluraliteit
'er zijn **geen** laatste waarheden en absolute waarden meer. Allereerste levensbeschouwingen en leefstijlen kunnen en mogen naast elkaar **bestaan** en hebben in principe gelijke rechten.'
- individualiteit
'**geloof** in de onschendbaarheid van individuen, hun **rechten**; hun vrijheden, hun keuzemogelijkheden, hun onderlinge gelijkwaardigheid ongeacht geloof, ras, geslacht, burgerlijke staat of afkomst. Het individu is belangrijker dan de gemeenschap.'
- seculariteit
Godsdienst doordrenkten begeleidt niet langer het gehele maatschappelijke leven. Godsdienstige **activiteiten** beperken zich steeds meer tot het **eigen** terrein. In de sociologie spreekt men in dit verband wel over de 'verkerkelijking van het christendom'. Een andere socioloog heeft het over de **privatisering van de godsdienst**: in je persoonlijke leven kan het alles nog wel een rol spelen, maar voor een publieke rol **van de kerk** is geen **plaats** meer.

Stoffels laat aan de hand van verschillende sociologisch modellen zien, hoe het moderne denken ook de 'orthodoxe wereld' dreigt binnen te sijpelen. Het plaatst gelovigen voor een **loyaliteitsconflict**, 'ze-ker &=orthodox willen blijven

en tegelijkertijd in de moderne samenleving willen participeren'.

Geschiedenis

Hoofdstuk 2 biedt een historisch overzicht: waar liggen de wortels van het tegenwoordige orthodox-protestantisme? We lezen over de strijd om de orthodoxie in Dordt (1618/19) en later tussen Coccejanen en Voetianen. In een paar zinnen komt de Nadere Reformatie aan bod, 'die de lijnen van de calvinistische reformatie wilde doortrekken naar het persoonlijk en maatschappelijk leven'. Uit de vorige eeuw worden Da Costa (met zijn bezwaren tegen de geest der eeuw) en Groen van Prinsterer (ongeloof en revolutie) voor het voetlicht gehaald. De Afscheiding en de Doleantie krijgen aandacht, vooral Kuypers. Hij mobiliseerde het gereformeerde volk 'dat zich tot dan toe voornamelijk door introversie en wereldmijding had gekenmerkt'. Kuypers 'onmiskienbaar militante opstelling' leidde tot het typisch Nederlandse patroon van verzuiling: een gereformeerde, een katholieke, een sociaal-democratische zuil enz. Stoffels signaleert in het gereformeerde kamp echter al spoedig een 'wending' van het offensieve van Kuypers naar een meer defensieve houding: 'Kritische geluiden in eigen kring aan het begin van de jaren twintig werden gesmoord en dissidenten werden heengezonden'. Bijvoorbeeld de Amsterdamse predikant Geelkerken. Uit wat dan volgt geef ik een wat breder citaat: 'Ingrijpend was de Vrijmaking van 1944, waarbij een dogmatisch en kerkrechtelijk geschil vele tienduizenden buiten het synodaal verband van de Gereformeerde Kerken terecht deed komen. De afgezette Kampense hoogleraar Schilder en diens medestanders achtten zich de ware voortzetting van de Gereformeerde kerken en vormden de Gereformeerde Kerken in Nederland, onderhoudende art. 31 der Kerkorde. Onder het motto van de doorgaande reformatie richtten

deze vrijgemaakt-gereformeerden in korte tijd een minizuul op met een eigen politieke partij, eigen bladen, een eigen Gereformeerde Omroepvereniging, eigen uitgeverijen, eigen scholen, een Theologische Hogeschool en een eigen Gereformeerd Maatschappelijk Verbond. De gedachte dat men (exclusief) de ware kerk van Christus op aarde vertegenwoordigde, waarbij alle oprechte belijders zich dienden aan te sluiten, deed de kloof tussen vrijgemaakten en andere orthodox-protestanten sterk groeien. Daarmee was het proces van versplintering onder de orthodox-gereformeerde kerkgenootschappen nog niet afgelopen. Binnen de groepering der vrijgemaakt-gereformeerden deed zich in 1967 een nieuwe scheuring voor rond de vraag in hoeverre men naar andere orthodox-gereformeerde kerkgenootschappen openheid kon betrachten. De voorstanders van meer openheid kwamen buiten het kerkelijk verband te staan en vormden de Nederlands Gereformeerde Kerken'.

Het slot van hoofdstuk 2 laat het proces van weer 'ontzuiling' zien. ARP, CHU en KVP gingen op in het CDA. De W werd van een gereformeerde een brede, oecumenische universiteit. Eenzelfde ontwikkeling zie je bij het dagblad Trouw en de NCRV.

Dat levert overigens wel weer nieuwe verontrusting op, met als resultaat organisaties als de EO, de EH (Evangelische Hogeschool), de RPF e.d.

Over de vrijgemaakten wordt nog opgemerkt: zij handhaafden in de afgelopen decennia grotendeels haar zelfgekozen isolement, al neemt de vanzelfsprekendheid van de steun vanuit de eigen achterban af en kijken vrijgemaakt-gereformeerden steeds vaker over de grenzen van hun eigen organisaties heen.

Wat is nu precies orthodox?

Deze vraag komt in hoofdstuk 3 aan de orde.

Eerst krijgen we een overzicht van

de kerken waarin je de orthodoxen kunt vinden

– de rechterflank van de Ned.

Herv. Kerk

– de rechterflank van de Synodaal Gereformeerde Kerken

– de kleinere gereformeerde kerkgenootschappen: Christelijke Gereformeerde kerken, Gereformeerde Gemeenten in Nederland en Noord-Amerika, Gereformeerde Gemeenten in Nederland, Oud-Gereformeerde Gemeenten, Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) en Nederlands Gereformeerde Kerken

– evangelische groepen als de Baptisten, de Vergadering van Gelovigen, het Leger des Heils en de Pinksterbeweging.

Als orthodox-protestants beschouwt Stoffels diegenen die met de volgende punten instemmen:

- geloof in een leven na de dood
- geloof in het bestaan van de hemel
- geloof in het bestaan van de hel
- geloof in het bestaan van de duivel
- geloof dat Adam en Eva echt hebben bestaan
- geloof dat Christus Gods Zoon is
- geloof dat de Bijbel het Woord van God is.

Op basis van verschillende bevolkingsonderzoeken blijkt dat van de totaal 15 miljoen inwoners van ons land er 900.000 (kinderen meegerekend) zijn, die met al deze punten instemmen (6% van alle onderzochten).

Op basis van dezelfde onderzoeken is echter te concluderen, dat het percentage in de laatste dertig jaar flink is gedaald. Stoffels: 'de aantrekkingskracht van het orthodox-protestantisme op buitenstaanders weegt, b a n - titatief gezien, in de verste verte niet op tegen de aantrekkingskracht van "de wereld" op (voormalig) orthodox-protestanten'.

Politiek-maatschappelijk tonen de orthodoxen zich over het algemeen behoudend: ze hebben grote moeite met liberalisering van waarden rond leven en dood, huwelijk, sek-

sualiteit en opvoeding. Opmerkelijk genoeg stemde het overgrote deel van bovengenoemde orthodoxen in 1990 echter **niet** op een van de kleine confessionele partijen, maar op het CDA.

Waar de strijd over gaat

In de slag met de tijdgeest ging het de afgelopen decennia vooral om de verdediging van huwelijk en gezin en de **bescherming** van het menselijk leven vanaf de conceptie tot aan de dood. Hoofdstuk 4 geeft een overzicht van diverse **publicaties** op dit terrein uit **orthodox-protestantse** hoek. Onder anderen van de hervormde dr. W. Aalders en de hoogleraren Douma en Velema. Voordat hun standpunten worden doorgegeven wordt de opmerking gemaakt, dat in hun geschriften de buitenwereld slechts indirect aan **bod** komt. 'Namen van moderne theologen, filosofen en literatoren passeren de revue, maar van een rechtstreekse discussie met niet- of anders-gelovigen is in de regel geen sprake. Het gaat hier om "preken voor eigen parochie".' Op basis van de door hem gelezen geschriften concludeert de **schrijver** dat **bevindelijk-gereformeerden** zich het meest antithetisch opstellen, terwijl sommige **vrijgemaakt-gereformeerden** juist **wat** meer begrip tonen voor enkele moderne ontwikkelingen. Stoffels heeft zich merkbaar **verbaasd** over het verzet in orthodoxe kringen tegen de Algemene Wet Gelijke Behandeling in 1994: 'De **praktijk** leert dat de vrees van orthodox-protestanten voor vervolging en **verdrinking** tot nog toe niet bewaarheid is gebleken'. Aan het slot van dit **hoofdstuk** vinden we nog **een paar zinnen**, die we nu zonder **commentaar** doorgeven: 'Wie zulke uiteenlopende zaken als **criminaliteit**, zelfdoding, eenzaamheid en aids steeds herleid tot de menselijke **ongehoorzaamheid** aan Gods **geboden**, maakt weinig indruk op iemand die dit gelovig uitgangspunt **niet** deelt. Wie abortus,

euthanasie, homoseksualiteit en emancipatie veroordeelt met **een** verwijzing naar de Schrift – het mag niet omdat het van God niet mag –, overtuigt daarmee geen andersdenkenden.'

'Orthodox-protestantse auteurs reageren op nieuwe ontwikkelingen, zelf zetten zij deze niet in **gang**. Zij willen **teruggrijpen** op een religieus mens- en wereldbeeld van **vóór de Verlichting** en op micro-ethisch gebied koesteren zij heimwee naar de maatschappelijke **normen** en waarden van **vóór de culturele omslag** van de jaren zestig.'

De drie kernen

Hoofdstuk 5 beschrijft de drie al genoemde kernen in het orthodoxe **kamp**.

De bevindelijken met hun '**vreemdelingschap**', de **vrijgemaakten** met hun '**cultuuropdracht**' en de evangelisch-refonnatorischentussen die twee in.

Ten aanzien van de **kijk** op de samenleving valt bij de **bevindelijken** de handhaving van het **onverkorte** art. 36 NGB op. Bij de **vrijgemaakten** hun **benadrukken** van het belang van de **kerk** als vuurhaard waar de mens 'van **boven** af' wordt geladen met kracht van **boven** en **waar** de gelovigen de normen ontvangen voor **alle** levensverbanden. **Stoffels** spreekt over een extreme **vorm van** orthodoxie, **die** zich geheel **terugtrekt** op één **kerkgenootschap**. Eerst de **laatste jaren** is van een zekere kentering te spreken. Het is **Stoffels** opgevallen dat in recente artikelen nog al eens **schaamte** over vroeger naar voren komt.

Strategie

Hoe wordt vanuit deze **verschillende kernen** op de wereld rondom ons gereageerd? Daarover gaat hoofdstuk 6. Soms met vrees: de huidige ontwikkelingen worden dan gezien als signalen **van** de eindtijd. Christenen zullen hier nauwelijks nog enige invloed **kunnen oefenen**. Anderen reageren **meer**

defensief: 'Bescherming van een bedreigde levenshouding en levensstijl staat centraal. Er heerst een besef dat de tijd **dringt**, maar dat het nog niet te laat is om in actie te **komen**. Een **derde** groep kiest voor het offensief. Hier situeert **Stoffels** ook de **vrijgemaakten**. Verbrugh en Schutte **van** het GPV komen daarbij vrij uitgebreid aan het woord. De evangelisch-reformatorische kern **krijgt** opnieuw een plaats tussen de meer lijdelijke **bevindelijken** w de offensieve, zelfs wel militante **vrijgemaakten**. Als voorbeeld van extreme **militantie** wordt het optreden van 'evangelist en activist **Dorenbos**' genoemd. Terwijl **Stoffels** soms **ook ten** aanzien van andere orthodoxen geneigd is over **fundamentalisme** te spreken, doet hij het hier heel openlijk.

Slotsom

In hoofdstuk 7 wordt de balans opgemaakt.

In hoeverre slagen orthodoxen er in hun eigen identiteit te bewaren in het licht van moderne ontwikkelingen? 'Tot **op** zekere hoogte.'

Stoffels signaleert dat orthodoxen vooral moeite hebben met het moderne ethos, niet **zozeer** met **modernisering** als zodanig.

Een **andere** vraag is, in **hoeverre** orthodoxen nog een factor van betekenis vormen in **& Nederlandse** samenleving. **Stoffels** is het niet eens met hen die hun **optreden** als een achterhoedegevecht zien. Orthodoxie is nodig!

Moderniteit provoceert altijd weer haar eigen tegenbewegingen. **Kijk** maar **naar** allerlei fundamentalistische en New **Age-achtige** groeperingen, wereldwijd. Mensen hebben en houden **behoefte** aan veilige havens, gezaghebbende stemmen van **boven**.

Er zal dus wel altijd een harde kern van gelovigen blijven...

Tot zover (**zonder** commentaar) iets uit de inhoud van **Als een briesende leeuw**.

Volgende week D.V.: De leeuw en Het Lam.

Meditatief

Gij hebt niet regen mensen geloogen, maar tegen God.

Handelingen 5,4

Prettig

't Doet goed als je naam met ere vermeld wordt in het blaadje van de gemeente. Dan weten anderen het ook eens. Een dergelijk gemeentelijk orgaan hadden ze in Jeruzalem nog niet. Maar de mensen waren net als wij: lang niet altijd bereid de ander uitnemender te achten dan zichzelf.

Ananias en Saffira wilden graag te boek staan als gulle gevers. Ze durfden daarom niet achterblijven bij anderen, die hun stuk land verkochten en & opbrengst beschikbaar stelden voor de armen. Ze vonden het een prettige gedachte, dat de gemeente met waardering hen zou noemen.

Niet eerlijk

Alles geven hoeft helemaal niet. De HERE kan het vragen, maar vaak is minder ook genoeg. Misschien hadden Ananias en Saffira niet de mogelijkheid alles te geven. Door bepaalde verplichtingen of vanwege hun situatie. In ieder geval mochten ze best iets, zelfs d-les, houden (vs. 4).

Er was wat dat betreft geen probleem. Laat ieder geven naar vermogen. De HERE eist niet het onmogelijke. Niet als het om ons geld gaat. Eigenlijk nooit. Zo is Hij niet. Hij weet als geen ander wanneer iets niet gaat.

Het probleem van Ananias en Saffira is dat hun geven een middel is om eer in te leggen. Hun schuld is dat ze de schijn ophouden. Kei-

hard. Beiden. Volgens afspraak. Ze zijn het overeengekomen, kunnen we opmaken uit de woorden van Petrus (vs. 9). Om maar in een goed blaadje te komen. Bij de mensen.

Aan God niet gedacht

Niemand zal zeggen: laten we de Here voor de gek houden. Zó hebben Ananias en Saffira er ook niet over gepraat. Ze dachten niet aan de Here. Dat is wat: niet denken aan de Here en je gedrag bepalen zonder met Hem te rekenen. De gemeente was voor hen sp dat moment alleen maar een gemeenschap van mensen. Die je kunt bedriegen als je maar dim genoeg bent...

De kerk is veel meer: huis van God, tempel van de Levende. Hem kom je tegen als je in de kerk beweegt. Hem kun je niet om de tuin leiden, want Hij weet je gaan en je liggen. Met al je wegen is Hij vertrouwd. Dat is fijn: Gods alwetendheid is der vromen troost 'kopt' de Nieuwe Vertaling boven Psalm 139. Dat is zo. Het is heerlijk om te weten dat de HERE al je gedachten en gevoelens kent en dat je bij Hem toch veilig bent. Door Christus, de Heilige, bij Wie Hij nooit één zonde heeft bespeurd.

Maar als je, zelfs bij je geven voor de armen in de kerk, alleen aan jezelf denkt en de kerk gebruikt voor je eigen eer, dan vind je deze God tegenover je. Hij onmaskert schijnheiligheid in zijn huis. Daarom kunnen Ananias en Saffira doodvallen.

Ontzag

Gevolg van de plotselinge dood van dit echtpaar was ontzag. Ont-

zag voor de Here (vs. 5 en 11). Ieder besefte weer: Hij woont in 'onze' kerkgemeenschap. Het is belangrijk om dat nooit te vergeten. Het zal een hoop geknoei voorkomen. Want je gaat meer denken aan de eer die p van Hem - uit genade! - mag ontvangen. En wat 'ze' over je zeggen wordt minder belangrijk. Als ze praten is Gods alwetendheid jouw troost.

DE RUSTDAG, HET VERDEDIGEN WAARD?

B. Luiten

Wandelen met God

Steeds meer komt de heiliging van de rustdag onder druk te staan. Winkeliers willen inspelen op de wensen van hun klanten, ondernemers moeten voldoen aan de eisen van de markt. De consument stelt steeds hogere eisen, ook aan het #1-stip waarop hij zijn boodschappen doet. De producent wordt er zo toe gedreven zich steeds flexibeler op te stellen om aan alle verlangens te voldoen. Zodoende kan er ook in deze vorm van service-verlening een wedloop ontstaan om de concurrentie een slag voor te blijven.

Tot voor kort was zondagsarbeid een onaangename uitzondering. Daarom werd het werk op die dag dubbel betaald. Nu echter is er een groeiende belangstelling voor deze werktijd, omdat het zo goed wordt betaald. Dit simpele voorbeeld, ontleend aan de GMV-brochure *Werken op zondag*, laat duidelijk zien hoe alles in dit vraagstuk draait om geld.

Dat er een vrije dag moet zijn, aal niemand bestrijden. Maar waarom allemaal op dezelfde dag vrij? De mens wil dat tegenwoordig zelf bepalen. Dat ligt in de lijn van de wijsheid die hem dit gegarandeerd. Ziedaar in enkele trekken de sfeer, waarin we leven en waarin we voor steeds andere verschuivingen komen te staan. De autonome mens is nog steeds bezig het voetstuk te verhogen waarop hij staat.

4e gebod

Dat het 4e gebod nog steeds van kracht is, zal onder ons niet hem-

den worden. Wel doet de vraag zich voor, wat dit gebod ons vandaag nog te zeggen heeft. Is het in het Nieuwe Testament echt nog de bedoeling dat één bepaalde dag aan de HERE wordt gewijd, zoals in het Oude Testament, of is het nu veelmeer de bedoeling, dat wij de rust die God geeft laten doorwerken in al onze dagen? Als dat laatste zo zou zijn, hoeven wij niet speciaal aan die ene dag te hechten. En zet ook Paulus ons niet op dat spoor, wanneer hij schrijft dat de sabbat slechts een schaduw vormde, terwijl de werkelijkheid van Christus is (Col. 2 : 16, 17)? Heeft de zondag ook niet een geheel ander karakter als de sabbat, als dag van opstanding van Christus? Al deze overwegingen zijn onze aandacht waard. Toch mag het niet zo zijn, dat daardoor de druk ontstaat, dat wij vandaag met het 4e gebod een geheel andere kant uitmoeten dan in het OT. Want de overgang in de argumentatie van 'schepping' naar 'bevrij-

ding' zien we ook al gebeuren van Ex. 20 naar Deut. 5. En bovendien was het ook in de dagen van het OT al geenszins de bedoeling, dat men alleen op één bepaalde dag zou letten. De uitleg van het 4e gebod in Deut. 15 spreekt boekdelen; daar komt de sabbatdag niet eens in voor. Waarover gaat het daar dan wel? Over het sabbatsjaar, de kwijtschelding van schulden, het betonen van barmhartigheid, enz. Zoals men zelf bevrijd is uit — zo moet men ook aan elkaar bevrijding kunnen schenken van alle schuld en last. En verder lezen we over de drie hoge feesten, die werden voorgeschreven om steeds weer het heil dat God schenkt in zijn huis te komen vieren. Zo was het onmiskenbaar ook toen al de bedoeling, dat de ene rustdag zijn uitstraling had naar alle andere dagen.

Ook is het onjuist de onderhouding van de sabbat toen te trekken in de sfeer van de slaafse onderhouding van allerlei voorschriften. Israël is nooit een slaaf van God geweest. Wel was er een tijd, dat Gods kinderen onmondig waren (Gal. 4 : 1). Dat tekende de naleving van de wet, er was veel in details voorgeschreven. Nu, in het NT, is de wet niet veranderd, maar de kerk is het stadium van de volwassenheid ingegaan (Gal. 3 : 23-25). Nu worden wij geacht het onderwijs, dat de kerk in haar jeugd genoten heeft, op een volwassen manier in praktijk te brengen.

Vervulling

Alle geboden werden door Christus vervuld. Zelf legde Hij waarschuwend de vinger erbij, dat dit heel wat anders is dan 'ontbinden' (Mt.

5 : 17). *Vervullen* wil juist zeggen, dat de volle inhoud aan het licht komt én tot stand wordt gebracht. Zo belangrijk is dat kennelijk! In **Hem** ontvangen wij dit, door **geboef** alleen. Met daarbij dan ook de gezindheid, de geboden werkelijk lief te **hebben**.

Christus heeft de vervulling **van** het 4e gebod laten zien, door het jubeljaar te laten aanbreken. Het grote **jubeljaar**, waarin **ieder** die in Hem gelooft **kwijscheiding** van alle schuldontvangten bevrijding uit de boze macht (Jes. 61 : 1-4, Lk. 4). Zieken werden genezen, treuren den getroost, gebogenen opgericht, enz. Opnieuw evenwel als een 'schaduw' **van** wat verder nog **komen** zal, de grote sabbat ligt **nog** voor ons (Hebr. 4).

Tegelijk onderhield Jezus ook de ene rustdag. Kennelijk was dat geen tegenstelling, en hief het ene het andere niet op. Het was zijn gewoonte op de rustdag **samen** te komen (Lk. 4 : 16).

En **was het** w ook niet in het Paradijs? Voor de zondeval waren alle dagen aan God gewijd, **toch** was er toen **ook** al die ene vierdag.

Afgeschaft?

Uit Christus' woord en wandel mag dus duidelijk zijn, dat de rustdag niet is afgeschaft. Die conclusie moeten **we** dan ook niet trekken uit Col. 2 : 16, 17. Dat blijkt **ook** wel wanneer **we** zien, dat **daar ook het 'eten en drinken' een schaduw wordt** genoemd. Hebben **we** het eten en drinken dan ook afgeschaft? Nee, maar we doen het nu anders, de ceremoniële betekenis van de **spijswetten** is achterhaald sinds de komst van onze Heiland.

Zo hebben ook de ceremoniën van de sabbat hun tijd gehad. Terwijl de **betekenis** van het 4e gebod is gebleven: onderhoud de **rustdag**! Laat het een dag zijn **van** feestelijke **samenkomst**, van verkondiging en van het genieten van de **voorsmaak van de eeuwige rust**.

Vertrouwen

De rustdag is vanouds **ook** een zaak geweest van vertrouwen. Durf je werk maar eens neer te **leggen**! **Al** is het midden **in** de oogsttijd (Ex. 34 : 21). Zoiets kun je alleen doen wanneer je **weet**, dat Gods **zorg** alle dagen doorgaat. Daarom **kan** de rustdag een teken van Gods **verbond** worden genoemd (Ex. 31 : 13). De **mens** die zijn werk **een** dag neerlegt spreekt publiek zijn vertrouwen uit in God. Hij **belijdt** dat hij leeft door Gods **werk** in Jezus Christus.

Van daaruit begrijpen we de belofte, dat God ieder die de rustdag **onderhoudt 'zal** rijden over de hoogten van de aarde' (Jes. 58 : 13, 14). Gods heil brengt ons verderen hoger dan wij met onze aardse carrières **ooit** kunnen klimmen, al zaten **er** tien werkdagen in de week. Daar zit nu precies het punt in geding. We praten niet over **een** dag. Het gaat **over** vertrouwen in God, dat in de praktijk van de **samenleving** geworteld wil zijn. Op allerlei manier kan dat tot uiting komen, zo ook in de naleving van het 4e gebod. **Zet** de **rustdag apart**, loop er niet overheen, laat er tijd, **ruimte** en rust zijn om samen te komen, het Woord te horen en je daarin te verheugen. Het **onderhouden** van deze dag wordt te meer belangrijk in een tijd, dat God minder **wordt** ervaren. Mensen spreken over **Godsverduistering**, maar ze zijn het zelf die de gordijnen dichttrekken tussen hemel en aarde. Het afschaffen van de rustdag betekent, dat het weer donkerder wordt in deze wereld.

Praktijk

Laat zo het uitgangspunt duidelijk mogen **zijn** voor iedere christen. **Al geeft dat in de praktijk** steeds meer **haken en ogen**. Daarom kwam het GMV met een **tweede, herziene druk van de uitgave Werken** op zondag. De **bedoeling** is, met Gods hulp, **samen op** de bres te gaan staan. Daarover een volgende keer verder (over 2 weken).

Voorlichtingsdag 1995

De senaat van de Theologische Universiteit deelt mee dat de jaarlijkse voorlichtingsdag D.V. wordt gehouden op zaterdag 21 oktober a.s. in het gebouw van de universiteit, Broederweg 15 te Kampen,

De voorlichtingsdag is bedoeld voor adspirant-studenten die eindexamen VWO hopen af te leggen of afgelegd hebben. Belangstellenden, bijv. ouders van jongelui die overwegen in Kampen te gaan studeren, zijn ook hartelijk welkom.

Ieder die van plan is deze dag bij te wonen, wordt verzocht zich vóór 18 oktober schriftelijk of telefonisch aan te melden met opgave van het aantal personen waarmee men denkt te komen.

Postadres: Postbus 5026, 8260 GA Kampen; tel, 05202-12878 (na 10 oktober: 038-3312878), tussen 11.00 en 12.30 uur.

DE HEILIGE GEEST EN DE OPSTANDING VAN HET VLEES 2

A.N. Hendriks

Achtergronden

Wij zagen reeds hoe Christus door zijn opstanding een 'levendmakende Geest' is geworden (vgl. 1 Kor. 15 : 45). Het is door **de Heilige Geest** dat Christus de zijnen doet delen in het leven, dat Hij door zijn verrijzenis aan het licht heeft gebracht. Er is bij een christelijke begrafenis hoop. Wij mogen de opstanding van het vlees belijden. Want God zal de sterfelijke lichamen van zijn kinderen levend maken door zijn Geest, die in hen woont. De opstanding van het vlees mogen wij met de Apostolische Geloofsbelijdenis zien als een werk van de Heilige Geest, die wij eren als de grote Levendmaker.

In dit artikel willen wij nagaan wat de Schrift verder zegt over die grote levendmaking aan het eind van de eeuwen. Hoe zal die opstanding van het vlees in haar werk gaan? Wat leert de Schrift ons over het **lichaam**, dat straks wordt opgewekt?

schrijft niet te beperken tot een innerlijke vernieuwing. De apostel weet dat het leven van Jezus zich ook in ons sterfelijk lichaam openbaart (4 : 11). Ongetwijfeld heeft Paulus bij de verandering, die zich bij Gods kinderen voltrekt, ook gedacht aan de grote toekomst van de opstanding uit de dood. De Paasglo-**rie die de Heer** heeft, zal eens ten volle het bezit van de gelovigen zijn.

Dat ook ons **lichaam betrokken** is bij de gelijkvormigheid aan het beeld van Gods Zoon, komt expliciet tot uitdrukking in Filippenzen 3 : 21, waar Paulus schrijft: 'Die ons vernederd **lichaam** veranderen zal, zodat het aan zijn verheerlijkt lichaam **gelijkvormig** wordt..'

Ons lichaam dat nu nog door **vernedering** gekenmerkt is, zal in verschijning en glans overeenkomen met het verheerlijkte **opstandingslichaam** van onze Heiland. Er wordt wel gezaaid in oneer en zwakheid, maar straks wordt er opgewekt in heerlijkheid en kracht (vgl. 1 Kor. 15 : 42, 43).

Gelijkvormig aan Christus

Wanneer Paulus in Romeinen 8 spreekt over de komende heerlijkheid, die ook bestaan zal in 'de verlossing van ons lichaam' (vers 23), verkondigt hij dat God ons bestemd heeft tot 'gelijkvormigheid aan het beeld van zijn Zoon' (vers 29). Christus is daarin 'beeld' van God (vgl. Kol. 1 : 15), dat Gods heerlijkheid in en aan Hem zichtbaar is. In zijn verschijning treedt die heerlijkheid op ons toe. Gods kinderen nu zullen aan die **heerlijkheden-verschijning** gelijk worden. Paulus heeft een overeenstemming in verschijning met het woord 'ge-

lijkvormigheid' op het oog. De verlossing van het lichaam, waarover de apostel in vers 23 spreekt, zal bestaan in een lichaam, dat in zijn verschijning gelijk is aan het lichaam, waarmee Christus opstond uit de dood.

Ook in 2 Korinthiërs 3 : 18 komen wij dit **gelijkvormig** worden aan de opgestane Heer tegen. Paulus spreekt daar over een veranderd worden 'naar hetzelfde beeld' van heerlijkheid tot heerlijkheid. Gods kinderen veranderen door het werk van de Geest naar het beeld van de opgestane Christus. Zij komen steeds meer de Heer in heerlijkheid nabij. Wij behoeven wat Paulus

Christus' verheerlijkt lichaam

Ons nu nog vernederd lichaam zal dus aan het verheerlijkte lichaam van Christus gelijkvormig worden. De vraag rijst: wat openbaart de Schrift ons over dat verheerlijkte lichaam van onze Heiland? Hoe was Hij in zijn verschijning na zijn opstanding?

In de opstandingsberichten wordt met nadruk verkondigd dat Christus' opstanding een **lichamelijke** opstanding was. De vrouwen moeten in het graf de plaats in ogenschouw nemen waar men het dode lichaam van Jezus gelegd had (Mark. 16 : 6). De engel boodschapt hun,

dat de Gekruisigde is opgewekt (**Matt.** 28 : 5, 6). Simon Petrus ziet in het graf de **lége** windsels en de **lége zweetdoek** (Joh. 20 : 6, 7). Hoezeer Christus' opstanding **een** opstanding naar het vlées was, blijkt **ook** in zijn verschijningen **aan** zijn leerlingen. De vrouwen grijpen zijn voeten (**Matt.** 28 : 9). Maria van Magdala pakt Hem vast (Joh. 20 : 17).¹ Christus toont de apostelen zijn handen en zijn zijde, waaraan de sporen van **zijn kruislij-**den nog zichtbaar zijn (Joh. 20 : 20). **Tomas** wordt uitgenodigd Christus' handen en zijde te betasten (Joh. 20 : 27). En wanneer de discipelen menen een **geest** te aanschouwen, krijgen zij van de **opgestane** Heer verlof Hem te betasten en door hun tastzin vast te stellen dat Hij een mens van vlees en **bloed** (met vlees en botten) is en geen geest, die deze dingen juist mist (**Luk.** 24 : 39). Ja, de **Opgestane** legt zelfs **voor hun** ogen een eet-**proef** af (**Luk.** 24 : 42, 43). Wat zij tasten en zien noemt Christus 'mijn woorden'. De realiteit van zijn lichamelijke opstanding had Hij hun in **voorafgaand** onderwijs verkondigd (vgl. **Luk.** 18 : 33). Deze realiteit staat nu voor hen in een **opgestane** Heer van vlees en bloed!

Maar, al is deze Heer werkelijk 'in het vlees', er is tegelijk **veel ánder**s. Markus schrijft dat **Hij** verschijnt 'in een andere gedaante' (**Mark.** 16 : 12). Het blijkt **dat men Hem** niet **terstond** herkent (Joh. 20 : 15; **Luk.** 24 : 16). **Zelfs** bij de berg in **Galilea** zijn er nog discipelen die twijfelen of zij met de **persoon**, die zij zien, wel met Christus hebben te doen (**Matt.** 28 : 17). Jezus **komt** op de avond van de eerste dag in het midden van zijn discipelen, terwijl de **deuren** gesloten zijn (Joh. 20 : 19). Ook elders lezen wij, **dat Hij** ineens **in** hun midden **staat** (**Luk.** 24 : 36). Paulus gebruikt voor de **ontmoetingen** van de **Opgestane** met zijn leerlingen in 1 Kor. 15 herhaaldelijk de uitdrukking 'Hij is verschenen' (vgl. ook

Mark. 16 : 12; **Luk.** 24 : 34). Deze uitdrukking geeft allereerst aan dat deze ontmoetingen een **openbaringsgebeuren** zijn, waarin de **Opgestane** Zichzelf te kennen **geeft** (vgl. Joh. 21 : 1). In de tweede plaats wijst deze **uitdrukking** op een manifestatie uit een 'andere wereld', een andere **bestaanswijze**. Christus keerde niet tot het voorafgaande leven terug, zoals **bijvoorbeeld Lazarus**. Daarom was Hij ook niet voortdurend waar te nemen, maar slechts door **diegenen** en op die **tijden**, die **Hij** daarvoor **uitkoos**.²

Tot **welk** lichamelijk **bestaan** onze Heiland bij zijn opstanding is ingegaan, blijft veelszins verborgen. In ieder **geval heeft** de verheerlijking op **Pasen** daarin bestaan, dat Hij niet meer kon **sterven** (vgl. **Rom.** 6 : 9), dat **aan alle vernedering ook** wat zijn lichamelijke **betrof**, een einde **kwam** (vgl. de tegenstelling in Filip. 3 : 21) **en** dat zijn lichamelijk bestaan voortaan gekenmerkt werd door **onvergankelijkheid**, heerlijkheid en kracht (vgl. 1 Kor. 15 : 42, 43). Christus ontving bij zijn verrijzenis het 'geestelijk lichaam', waarover Paulus spreekt in 1 **Korintiërs** 15 : 44. Wij zullen 'geestelijk' met een hoofdletter moeten lezen. Het gaat om een lichaam, **voortgebracht** en beheerst door de Heilige Geest. Een **lichaam dat** toonbeeld is van zijn levendmakende kracht.

Veranderde de hemelvaart Christus' lichaam?

Sommige **gereformeerde** theologen menen dat Christus' lichaam eerst bij **zijn** hemelvaart tot volle heerlijkheid is gekomen. A. Kuyper **stelt**: bij de hemelvaart is Jezus' lichaam 'als toch in een fijnere vorm, in een etherische verschijning' **overgegaan**.³ Hij voer ten hemel **op** 'in den staat van voltooide verheerlijking'. Kuyper **schrijft**: 'Reeds terstond bij de Opstanding blijkt, dat een nieuwe toestand was **ingetreden**, maar toch nog slechts zeer **ten deele**. Allengs gaat die

overgang voort en verder. En nu mag aangenomen, dat bij Jezus' Hemelvaart, zelfs onder Zijn opvaren ten hemel, alles is weggefallen wat krachtens Zijn voorafgaande aanhorigheid tot deze aardsche existentie, aan Zijn opvaren tot de Rechterhand Gods in den weg zou hebben **gestaan**'.⁴

A. Kuyper jr. weerspreekt de **gedachte** dat **de** gelovigen gelijkvormig gemaakt zullen worden aan het lichaam, waarmee Christus uit de dood opstond. In de **hemel** is Christus' lichaam tot zijn volle verheerlijking gekomen. Christus heeft 'zoo lang Hij op aarde was **een** aardsch **lichaam** gehad, maar in den hemel is zijn lichaam tot een hemelsch lichaam geworden, **veranderd** van een natuurlijk lichaam tot een geestelijk **lichaam**'.⁵ Aan dat **hemelse** lichaam van Christus worden de gelovigen eens gelijkvormig.

Het **komt** mij voor **dat de Schrift** nergens steun biedt **voor** deze **gedachtengang**. Integendeel. De engelen verzekeren de apostelen op de **Olijfberg**, dat **déze** Jezus zal terugkomen (Hand. 1 : 11). De Jezus, die zij zagen heengaan, is dezelfde die terugkomt. Paulus verbindt de verlossing van ons lichaam, de opwekking **van onze** sterfelijke lichamen in Romeinen 8, niet met **Christus'** hemelvaart maar met zijn op**wekking**. Het verheerlijkte lichaam **dat** Gods kinderen eens zullen ontvangen, wordt door Paulus in 1 **Korintiërs** 15 beschreven onder **het** opschrift: 'Zo is het ook met de opstanding der doden' (vers 42). De apostel zwijgt over de hemelvaart en richt alle aandacht op de opstanding van Christus. **Steeds** weer blijkt in het Nieuwe Testament, dat niet de hemelvaart, maar de **opstanding** het grote keerpunt in de **heils**geschiedenis is. De apostelen verkondigen dan **ook** Christus' opstanding (vgl. Hand. 2 : 22 e.v.; 4 : 8-12; 10 : 34-43; 17 : 29-31). Voor Paulus heeft juist deze opstanding beslissende betekenis (vgl. 1 Kor. 15 : 17, 18).

Hier komt **nog** bij dat dezelfde apostel Christus **ook** Eersteling van hen die ontslapen zijn, noemt (1 Kor. 15 : 20) **en** de Eerstgeborene uit de doden (Kol. 1 : 18).

De achtergrond van de aanduiding 'Eersteling' zullen wij in het Oude Testament moeten **zoeken**.⁶ Israël moest de eerste vruchten van de oogst naar het heiligdom brengen (vgl. Deut. 26 : 1 e.v.). Deze 'eerstelingen' vormden niet slechts een gedeelte van de oogst, maar in de eerstelingen werd tegelijk het geheel van de oogst vertegenwoordigd. In de eerste vruchten kwam de hele oogst voor Gods aangezicht en werd die aan **Hem** geheiligd.

Wanneer Paulus nu de opgewekte Christus Eersteling van hen die ontslapen zijn noemt, **betekent** dit dat Hij **zowel** het begin van de grote opwekking uit de dood is als ook dat al de zijnen **in** Hem **en** zijn opstanding zijn begrepen. De gelovigen zijn in en met Hem opgewekt (vgl. Kol. 3 : 1). Daaruit volgt dat **wat** met Christus gebeurde, ook met hen zal gebeuren.

Naast de naam Eersteling gebruikt Paulus ook de aanduiding Eerstgeborene uit de doden voor de opgestane Heer. Ook deze aanduiding heeft een oudtestamentische achtergrond? Uit **bijvoorbeeld** Exodus 4 : 22 **en** Psalm 89 : 22 blijkt dat het in deze aanduiding vooral **gaat** om rangorde, waardigheid.

Christus neemt als **Opgestane** een bijzondere plaats in. Hij gaat de zijnen voor, baant voor hen de **weg** en verbindt zijn heerlijkheid met hun toekomst. In Kolossenzen 1 : 18 noemt Paulus Christus in verband met de opstanding ook 'het Begin'. In deze typering zit meer dan dat Christus slechts de Eerste was die uit de doden opstond. Deze aanduiding wil vooral tot uitdrukking brengen dat Hij de **Baanbreker** was, die de **weg** opende. Met **Hem** werd de grote opwekking werkelijkheid. In Hem **brak** de opstanding van de **doden aan**!

Mijns inziens verhinderen vooral

de aanduidingen Eersteling, **Begin** en Eerstgeborene, **om** tot de gedachte te komen dat wij **voor** het nieuwe lichaam, dat wij eens zullen ontvangen, naar de ten hemel varende Christus moeten zien. Juist deze **aanduidingen** verkondigen ons dat in Christus' opstanding het nieuwe leven van de toekomst is aangebroken, en dat Gods kinderen in **gemeenschap** met Hem **zijn** heerlijkheid zullen ontvangen. Wanneer Paulus in **Filippenzen** 3 : 21 zegt dat ons vernederd lichaam aan Christus' verheerlijkte lichaam gelijkvormig zal **worden**, zullen wij **op** grond van wat de **Schrift zegt**, moeten denken aan het verheerlijkte lichaam waarmee & Heiland uit de dood opstond. Wij **zullen** delen in **zijn** paasglorie!

¹ Uit het Grieks blijkt dat Maria Jezus reeds vastgepakt heeft. De Opgestane zegt haar daarmee op te houden, vgl. J.A. Schep, *The nature of the resurrection body*, Grand Rapids (1964), p. 136.

² Vgl. H.N. Ridderbos, 'De opstanding', *Rondom het Woord*, Theologische Echterleergang, 12e jrg., p. 255.

³ A. Kuyper, *Van de Voleinding*, II, Kampen 1935², p. 195.

⁴ A. Kuyper, a.w., p. 201. H. Bavinck, *Gereformeerde Dogmatiek*, IV, Kampen 1930⁴, p. 677, meent dat Jezus tot aan zijn hemelvaart toe in een 'overgangstoestand' verkeerde.

⁵ A. Kuyper jr., *Van de Heiligmaking, van de Heerlijkmaking en van het Rijk der heerlijkheid*, Delft (1935), p. 275. A.G. Honig, *Handboek van de Gereformeerde Dogmatiek*, Kampen 1938, zegt: de Schrift leert ons nadrukkelijk 'dat Jezus tenslotte ten hemel gevaren is en dat toen zijn lichaam verheerlijkt is geworden, d.w.z. dat Hij nu niet meer een *soma psuchikon* maar een *soma pneumatikon* heeft' (p. 523).

⁶ Vgl. J.P. Versteeg, *Het heden van de toekomst*, Kampen 1969, p. 9, 10.

⁷ Vgl. Herman Ridderbos, *Paulus. Ontwerp van zijn theologie*, Kampen 1966, p. 54.

**REAGEER
EN
RESERVEER
SNEL!!!**

Bungalows

als luxe hotels

Verwen-Arrangement

**HOGE
HEXEL**
BOSSEN EN HEIDE
VOOR RUST EN
ONTSPANNING

Comfortabele bungalows in het prachtige Twentse landschap

- inclusief ontbijt
- inclusief lunch
- inclusief diner

maandag t/m vrijdag
in de periode van
01-10 tot 22-12-'95
andere data op aanvraag

6 pers. f 178,- p.p. 4 pers.* f 210,- p.p.

2 pers. f 265,- p.p.

voor reservering: Weelink's Recreatie Ommen,
De Schammelte 16, 7731 BM OMMEN,
Tel. 0529-451885

SAMENLEVEN IN HET INTERACTIEVE TIJDPERK

G. Glas

Samenleving

Bij alle **discussie** over het medium televisie is het goed te **bedenken** dat we over tien jaar vermoedelijk met een glimlach en misschien ook weemoed terug zullen denken aan de **huidige tijd** – een tijd immers waarin alles nog betrekkelijk overzichtelijk is, met een beperkt zenderaanbod, programma's waarover men zich van te voren kan informeren en een duidelijke keus tussen kijken of niet-kijken. Dat zal allemaal veranderen. We staan op de drempel van een tijd waarin de tele-computer het leven van velen zal bepalen: het informatiestation dat een kruising is van televisie en computer en waarin ook stereo-installatie, satelliet-decoder, modem en CD-rom zijn geïntegreerd.

Dankzij een nieuwe generatie satellieten zullen er binnen twee jaar vermoedelijk vijfhonderd televisiekanalen bij komen. Tegen betaling zal men **zich** via de computer toegang tot deze kanalen kunnen verschaffen. Nu reeds bieden sommige bedrijven en kabelexploitanten hun cliëntèle toegang tot Internet. Ook de publieke omroep heeft zich inmiddels op Internet gevestigd. Met een **druk** op de knop zal het straks mogelijk zijn bestellingen te doen bij de supermarkt of het postorderbedrijf, een interactief videospelletje te doen, databanken over de hele wereld te raadplegen, het laatste nieuws online naar genre te selecteren, of deel te nemen aan een internationale discussie. Veel van dit alles kan nu al, nieuw is de veel grotere

toegankelijkheid van allerlei bronnen van informatie en ontspanning en het interactieve karakter van al dit digitale moois.

Medialand als pretpark

Naast de jubel over alle nieuwe mogelijkheden klinkt er de laatste jaren ook bezorgdheid in de commentaren. De strijd die momenteel over het behoud van het publieke bestel wordt gevoerd, is vermoedelijk slechts een **zwakke** afschaduwing van het gevecht om de gunst van de consument dat nog komen gaat – een gevecht waarin de commercie handig in zal spelen op het verlangen van de consument naar steeds sterker prikkels. Medialand lijkt zich te ontwikkelen tot een pret-

park **waarin** de sensatie van de actualiteit hoe langer hoe meer vermengd raakt met vermaak – denk aan de aantrekkelijke tune waarmee CNN haar uitzendingen van de Golf-oorlog aankondigde. In Amerika is serieus gediscussieerd over een kanaal waarop alleen oorlogsnieuws te zien zou zijn. Tussen de commercials door zou men dan van de ene brandhaard naar de andere gevoerd worden.

Bezorgde geluiden zijn er ook over het excessieve geweld en de **normloze** sex in films en de grenzeloze vervlakking in allerlei praatprogramma's. Wetenschappelijk onderzoek suggereert dat extreem geweld en suïcide toch invloed hebben op het doen en laten van (ten minste) een subgroep van jongeren. Zonder al te veel moeite kan men via Internet nu al kennismaken van kinderporno en neo-fascistische propaganda. Cyberspace blijkt ook verslavend te werken. Hoe dit gaat valt te lezen in *Surfen op Internet van de jonge Amerikaanse schrijfter J.C. Herz*. In ons land startte een verslavingskliniek onlangs een **behandelprogramma** voor Internet-verslaafden. ...

Samenleven in cyberspace

Het wonderlijkste van alles is dat het nieuwe tijdperk wordt aangekondigd als een interactief tijdperk. Nu reeds zijn televisie en video krachtige middelen om in te spelen op de gevoelshuishouding van mensen. De vraag is **wat** er in de toekomst met onze gevoelens zal gebeuren. W.J. Otten noemde de IKON-uitzending waarin de euthanasie van een man met een chronische spierziekte werd ver-

filmd 'obsceen'.² Ongevraagd wordt de kijker betrokken in één van de intiemste momenten van een mensenleven, het moment van de dood. Als er één gevoel met afstomping wordt bedreigd, is het wel het schaamtegevoel. Als anonieme kijker staat men zichzelf **meer** toe dan **wanneer** men ter plekke aanwezig zou zijn. **Ook** daarop wordt in de programmering ingespeeld: geen **zelfonthulling** lijkt tegenwoordig te dol, geen smakeloosheid te gortig. De moderne televisie-kijker bevindt zich in de positie van de voyeur, de moderne televisieheld **gedraagt** zich als een exhibitionist.

Zo is het nu. Maar hoe zal het zijn als we straks zelf 'interactief' mee kunnen **doen**, als we **kunnen** communiceren met andere gebruikers van het digitale netwerk waar ook ter wereld en als we beeld en geluid zo naar **onze** hand **kunnen** zetten dat we iedere denkbare wereld **kunnen** simuleren? Het zou wel **sens** kunnen zijn dat de **moderne** kijker dan een identiteit gaat lenen en vanuit dit alsof-personage het spel nog spannender zal proberen **te maken**. We zien **daarvan** al iets in de **vorm** van seks via Internet: mensen die hun erotische verlangens en fantasieën meestal **onder** een pseudoniem aan anderen toevertrouwen. Het thema van de uitwisselbare identiteit is op dit moment al **actueel**, **getuige** de **talloze** artikelen **en** boeken **over** de **meervoudige** persoonlijkheden **de** plotselinge populariteit **van** het verschijnsel travestie (de travestieshow).

Jongeren van nu zouden zich volgens **onderzoekers** makkelijker kunnen inleven in anderen, maar minder snel verbanden **kunnen** leggen **tussen** **bepaalde** gebeurtenissen. We **gaan** toe naar **een** tijd waarin hetgeen men wenst te voelen, middels audiovisuele **ondersteuning** onmiddellijk te realiseren is. Niet alleen de wereld om ons heen lijkt maakbaar, maar ook onze ervaring en fantasie. Omdat de middelen voor deze **gevoelsmani-**

pulatie zo veel krachtiger zijn, **kan** de confrontatie met de **realiteit** langer worden **uitgesteld**.³

Voor het **tussenmenselijk** verkeer wordt nu al zichtbaar wat dit betekent. Interacties lijken toenemend **bepaald** te worden door het **virtuoos** wisselen van **masker**. Effectiviteit en dynamiek, waarden die momenteel hoog scoren, zorgen er voor dat maatschappelijk aanzien en succes **vooral** bepaald worden door de virtuositeit **waarmee** het spel van de **maskers** gespeeld wordt. Wat telt is hoe **men** **over** komt en niet wie men is of vanuit welke overtuiging **men** handelt.

Hunkering

Wie goed luistert en zijn/haar ogen de kost geeft, voelt de **leegte** achter dit alles, **het gebrek** aan morele substantie en, soms, de hunkering naar zaken die werkelijk **tellen**. De **strijd** om het **Koninkrijk** wordt vandaag vooral op het terrein van de **ervaring** gestreden. We **kunnen** daar tegen in gaan door te zeggen dat **geloof** meer dan **alleen** ervaring is. Maar met zo'n **benadering** **lopen** we het **gevaar** **het** probleem **te** ontdekken en daarmee de aansluiting op de **jongere** generatie te **verliezen**. Juist de jongere generatie heeft behoefte aan levensechte, overtuigende voorbeelden; **mensen** die laten zien hoe het **kan**; aan durf en kritische **zin**; en boven alles aan een houding van ontvankelijkheid, een houding die laat zien wat het betekent te leven vanuit de genade, vervuld door de Geest **van** God. Ik zeg het met opzet m. De grootste verleiding **vandaag** ligt niet in

de overtuigingskracht **van** de **voorbeelden** die de media ons voorschieten. Die verleiding is groot. Maar groter is de **verleiding** van het eigen hart – wanneer we zonder **het** te merken ons **geloof** toch nog zouden willen **maken** en be-werk-stellen; wanneer wij, net als de wereld **over** de **zaken** die haar aan het hart gaan, over **geloofsopvoeding** en **geloofsbeleving** zouden gaan denken in **termen** van maakbaarheid; alsof we door zo ons best **te** doen God **zouden** kunnen vermurwen Zich te manifesteren in **onze** **ervaring**. Ik pleit niet voor cultuur-onthouding, wel voor matigheid in **de** omgang met wat de cultuur ons aanreikt; en **voor** **dankbare** concentratie **op** de eenvoudige 'media' van water, **brood**, wijn en het geschreven Woord.

¹ Deze gegevens zijn ontleend aan Tom Rooduijn, 'Welkom in jochiesland'. NRC-Handelsblad, 20 mei 1995.

² Aanvankelijk in de rubiek 'Scènes' van het NRC-Handelsblad, naderhand uitgewerkt in W.J. Otten, 'De voorstelling van de dood als oplossing'. In: H. Achterhuis e.a. (1995), *Als de dood voor het leven. Over professionele hulp bij zelfmoord*, Van Oorschot: Amsterdam, 55-69.

Over dit thema organiseert het Centrum voor Reformatorische Wijsbegeerte op 28 oktober in Utrecht een congres onder de titel 'Beeldcultuur'.

HOTEL 'DREYEROORD'
OOSTERBEEK
tel. 026-3333169

**Het hotel waar mevrouw zich UIT
en meneer zich THUIS voelt
Fam. Van der Straaten**

M

meegelezen

Geloof en kennis

Ds. G. van den Brink schrijft in het Gereformeerd Weekblad van 8 en 22 september over geloof **en kennis**. Vandaag is het voor vele mensen & vraag of God bestaat. Die vraag kent de Bijbel niet. Voor de mens in het Oude Testament is het **vanzelfsprekend** dat God er is. Niet **dat God** er is, maar veel meer **Wie God** is en **wat Hij** doet **staat** centraal. Het kennen van God is **dan ook** heel iets anders dan een **theoretisch weten**. Het gelovige weten dat God er is **heeft** in het Oude Testament het karakter van een stilzwijgende **vooronderstelling**:

De vraag of God bestaat komt in het Oude Testament nergens als zelfstandig thema aan de orde. Het

geloof in God kan er namelijk niet los gedacht worden van de vertrouwelijke omgang met Hem. Alleen in die omgang wordt God werkelijk **gekend**, en is er de zekerheid dat Hij er is. Die zekerheid is dus niet **gebaseerd** op één of ander bewijs, maar vloeit voort uit de door God Zelf gestichte gemeenschap, anders gezegd: uit Gods **Zelfopenbaring**. De diepste beslissingen vallen **dan** ook telkens weer op dit niveau, op het niveau van de reactie op Gods openbaring in de praktijk van het leven. **Ontkennen** dat God er is, is dan niet het gevolg van een theoretische afweging, maar is de weigering om de eigen levenswandel te laten bepalen door **Gods openbaring (Ps. 14)**. En omgekeerd: erkennen dat God er is wil

zeggen, dat je je in de praktijk van het leven wil laten leiden door Zijn geboden en beloften, en daar heil van verwacht.
(...)

Stilzwijgende kennis
Samenvattend kunnen we zeggen, dat in het Oude Testament het bestaan van **God** de onbetwijfelbare vooronderstelling is van de **door** Gods openbaring gestichte levende omgang met Zijn volk. De gelovige weet dat God er is, maar dit is als zodanig een vorm van 'stilzwijgende kennis'. De Hongaarse denker M. Polanyi **heeft deze** term gebruikt, en erop gewezen dat dit soort **kennis** in ons dagelijks leven altijd een zeer fundamenteel, ja ontwijfelbaar karakter heeft. Hij gebruikt

IN MEMORIAM DR. R.H. BREMMER

Op zondag 17 september jl. is dr. R.H. **Bremmer**, emeritus-predikant van de kerk te Enschede-Oost, op 78-jarige leeftijd overleden.

Rolf Hendrik **Bremmer** werd op 27 maart 1917 in De Bilt geboren. Hij bezocht het gymnasium in Utrecht en studeerde vervolgens aan de Theologische Hogeschool in Kampen. In 1940 deed hij in **Kampen cum** laude **zijn** kandidaatsexamen, in 1942 aan de Vrije Universiteit eveneens cum laude het **doctoraal-examen**.

Op 21 februari 1943 **deed** dr. **Bremmer** als predikant intrede in Groningen-Helpman, **waar** hij in september 1944 leiding gaf aan de Vrijmaking. In 1946 verbond hij zich aan de **kerk** te Zwolle, in 1958 aan de gemeente te Enschede-Zuid, in 1965 aan het **daarvan** afgesplitste Enschede-Oost.

Dr. **Bremmer** promoveerde in 1961 aan de V.U. op een dissertatie **over** 'Herman Bavinck als dogmaticus'. In de loop van de jaren verschenen er van zijn hand vele **publicaties** op kerkelijk, dogmatischen (**kerk**)**historisch** gebied, in **allerlei** bladen en tijdschriften en ook in **boekvorm**. Het bekendst werden naast **zijn** proefschrift de **boeken** 'Herman Bavinck en zijn tijdgenoten' (1966) en 'Reformatie en rebellie' (1984). Het werk van dr. **Bremmer** vond **ook** buiten **eigen** kring erkenning en **waardering**.

Dr. **Bremmer** was actief in allerlei **arbeid** op landelijk niveau. Zo was hij jarenlang voorzitter van de gereformeerde **mannenbond**, bestuurslid van de NCRV en van de **Willem** de Zwijgerstichting. Hij **was** lid van de generale synodes van **Delfshaven** 1964 en Kampen 1975. Verder **was** hij docent aan een opleiding voor kleuterleidsters en aan de **gereformeerde godsdienstlerarenopleiding** in Zwolle.

Op 1 juni 1990 **ging** dr. **Bremmer** na een actieve dienst van 47 jaren met emeritaat. Sinds 1982 was hij officier in de Orde van Oranje Nassau. In hem verliezen de Gereformeerde Kerken een markant prediker, theoloog en historicus met een lange en bijzondere staat van dienst.

het **voorbeeld** van een chirurg die bezig is met opereren. Zo'n **chirurg** weet heel **zeker** dat hij een mes in **zijn** hand heeft. Maar je zult hem er niet over horen. Het is een stilzwijgend bewustzijn, waarop hij niet apart zijn aandacht richt. Al zijn aandacht heeft hij immers nodig bij wat hij met dat **mes doet**, namelijk opereren. **Als** als er iets hapert bij het opereren, kan zijn aandacht speciaal getrokken worden door zijn mes. Op **die** manier wordt er in het O.T. ook geen speciale aandacht gegeven **aan** het Godsbestaan. Daarmee zou het immers geïsoleerd worden van de enige bedding waarin dat geloof **zijn** juiste plaats heeft, nl. die van de levende omgang met en lofprijzing van de HEERE. Aparte aandacht voor de vraag of God er **wel** is, zou betekenen dat er iets hapert aan het leven, spontane karakter van het waarachtige geloof!

Daarmee is niet gezegd dat het geloof in God in het O.T. een **onaangevochten** zaak is. Zowel het volk Israël als de gelovige enkeling ervaren van tijd tot tijd op schrijnende wijze de afwezigheid van God. De vraag is daarbij echter nooit of God er **wel** is, maar altijd of Hij er **wel** is **voor mij**. Denk aan de dichters van de klaagpsalmen die de gemeenschap met de HEERE niet missen kunnen, en het daarom **uitroepen**: 'Hoe lang HEERE, zult Gij mij steeds vergeten? Hoe lang zult Gij Uw aangezicht voor mij verbergen?' **Men** kan daarom eigenlijk... ook niet met H. Berkhof zeggen, dat Israëls geloof zich afspeelde 'op de rand van het ongeloof'. Dit is immers geen ongeloof. Het blijven aanroepen van de HEERE temidden van ontredde en verlatenheid toont juist de kracht en de echtheid van het geloof.

Kerk-van-het-Woord

In De Waarheidsvriend van 28 september j.l. geeft ds. A. de Reuver weer, wat Calvijn denkt over de kerk en haar betekenis.

Wat de Geest aan heil wegschenkt, dat doet Hij door de verkondiging en viering die **aan** de **kerk** zijn opgedragen. Voor Calvijn staat het vast dat het Gods wil is, dat zijn **kinderen** in de schoot van deze kerk-van-het-woord worden verzameld, gevoed en levenslang geregeerd.

De kerk baart, zij voedt en behoedt. Buiten haar schoot geen vergeving van zonden!, zo **luidt** een **vermaarde** zinswending in dit verband.

Voor alle duidelijkheid attendeer ik erop, dat Calvijn hier dus uitdrukkelijk de empirische, zichtbare, vooral hoorbare kerk op het oog heeft, die zich manifesteert in de praktijk van de plaatselijke gemeente. Want aan de zichtbare **kerk** is de **prediking** van de hemelse leer opgedragen. Wie deze geestelijke zielespijs, die door de kerk wordt **aangereikt**, versmaadt, door zich van **haar** af te scheiden, die is waard om van honger en gebrek om te komen, aldus Calvijn. Uiteraard is de **hervormer** ervan op de hoogte dat het God zelf is die ons het heil deelachtig maakt. Maar Hij doet dat door de **scheping en schenking** van het geloof. En dit geloof is uit het gehoor! 'God geeft **ons** het geloof in onze **harten**, maar door het instrument van het Evangelie'. Met dit Evangelie heeft Calvijn niets anders op het oog dan de prediking ervan. In deze instelling is God zelf tegenwoordig. De dienaren des Woords fungeren als middelen. Hijzelf is de Auteur. Zo is Zijn eigen orde en regel.

Privé?

In deze samenhang, haalt de reformator uit naar mensen die van mening zijn deze goddelijke arde wel te kunnen missen. Zij maken zichzelf wijs ook wel zonder de gemeenschap van de kerkdienst te kunnen vorderen in het geloofsleven, door 'bij zichzelf' (privatim) de Schrift te lezen en te overden-

ken. Calvijns kritiek richt zich hier natuurlijk niet tegen het persoonlijk Bijbel lezen en de beoefening van de meditatie als zodanig. Op vele plaatsen in zijn geschriften voert hij **daarvoor** veeleer een krachtig pleidooi. Maar wat hij radicaal afwijst is de vervanging van de openbare eredienst door particuliere godsdienst oefeningen, waarbinnen achteloos aan de **kerk voorbij** gaat. Hij **noemt** dat een verbreking van de **heilige** band der eenheid en een **goddeloze scheiding van de kerk**.

God heeft ons niet geroepen om met verachting van de reguliere kerkdienst in ons eigen geestelijk onderhoud te voorzien, maar juist om de onderlinge **bijeenkomsten** niet na te laten. Persoonlijke bijbelstudie en meditatie **zijn** slechts dan heilzaam, wanneer zij niet door eigenzinnigheid worden gemotiveerd, **maar worden beoefend als vrucht van** en ter voorbereiding op de kerkelijke eredienst, indien ons althans de mogelijkheid geboden wordt om eraan deel te nemen. Wie leeft met God, die leidt **geen eigen** zelfgenoegzaam leven, maar weet zich ingebed in het leven van de gemeente, Christus' lichaam.

